

VILHELM THOMSEN'İN SÖZLÜĞÜ

Erhan AYDIN*

Vilhelm Thomsen's Dictionary

Two works of Thomsen, who transcribed and publicized the inscriptions in Kok Turk alphabeth for the first time, are very popular. These are:

1. V. Thomsen, *Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées, Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*, V, Helsingfors, 1896.

2. V. Thomsen, *Turcica, Études Concernant l'interprétation des Inscriptions Turques de la Mongolie et de la Sibérie, Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*, XXXVII, Helsingfors, 1916.

There does not exist a dictionary in the two works of Thomsen which were also translated in to Turkish. In our study, a dictionary of these two works of Thomsen was prepared in Turkish. By means of this dictionary, it will be easy to identify what meanings Thomsen assigned to any word.

Keywords: Orkhon Inscriptions, V. Thomsen, Old Turkish, dictionary.

Danimarkalı Türkolog Vilhelm Thomsen, runik harfli metinleri çözdüğünü dünyaya duyurduğu 1893 yılındaki bildirisinin ardından 1896 yılında *Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées* adlı çalışmasını yayımlayarak bütün dünyanın dikkatini yazıtlara çekmişti. Türkçenin lehçelerine ve ilişkide bulunduğu diğer dillere de hâkim olan Thomsen yazıtları yayımlamadan önce gerek Çin gerekse Bizans kaynaklarını enine boyuna incelemişti. Yalnız bu yıllarda Thomsen'in çözüme ulaşabilmesi için gerekli yardımcı kaynaklar yok denecek kadar azdı. Onun elinde yalnızca E. Chavannes ile St. Julien'in Çin yıllıklarından Fransızcaya çevirileri vardı. Chavannes'in *Batı Türkleri* adını taşıyan eseri esasen Kök Türkler diye bilinen Doğu Türkleri ile doğrudan ilgili değildi. Bütün bu zor koşullara rağmen Thomsen hem şifreyi çözmüş hem de ilk ciddi yayımı yapmıştır.

Thomsen 1896 yılındaki bu yayınının ardından 1916 yılında Fin-Ugor Derneği'nin yayın organı *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne* adlı bilimsel derginin XXXVII. sayısı olarak yazıtlarla ilgili *Turcica* adını taşıyan yeni bir çalışma yayımlamıştı. Bu çalışmada özellikle W. Radloff'un 1897 yılında yayımladığı *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei* adlı çalışmasının *Neue Folge* adını taşıyan baskısındaki yanlış okuma ve anlamlandırmaları eleştirmiştir. Thomsen bu çalış-

* Yard. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi. E-posta: erhana@erciyes.edu.tr

masında ayrıca, 1898 yılında Tola nehri civarında Bain-Tsokto bölgesinde bulunan Tonyukuk I ve II yazıtlarıyla ilgili birtakım okuma ve anlamlandırma önerileri getirmiştir. Bilindiği üzere Thomsen'in Köl Tigin ve Bilge Kağan yazıtlarının yayımını yaptığı 1896 tarihli *Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées* adlı eserinde Tonyukuk Yazıtları bulunmaz. Bu yazıtlar ilk defa W. Radloff'un *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei* adlı eserinin 1899 yılında yapılan, *Zweite Folge* adını taşıyan baskısında incelenmiştir. Hatta Radloff'un bu çalışmasında Friedrich Hirth'in de meşhur "Nachworte zur Inschrift des Tonjukuk" adını taşıyan yazısı bulunmaktadır. İşte Thomsen *Turcica* adını verdiği çalışmasında Tonyukuk Yazıtları ile ilgili olarak gerek W. Radloff'un gerekse Friedrich Hirth'in fikirlerini eleştirmiştir.

Bilindiği gibi Thomsen'in hem 1896 hem de 1916 yılındaki çalışmaları Türkçeye çevrildi ve Türk Dil Kurumu yayınları arasında yayımlandı. Mükemmel bir üslupla Türk okuyucusunun hizmetine sunulan bu iki çeviri aslına sadık kalınarak cümle cümle yapılmıştır. Thomsen bu iki yayınında da sözlük veya dizin hazırlamamıştı. Dolayısıyla Türkçeye de aynı şekilde metin olarak çevrilmişti. Thomsen'in bu çalışmalarında hangi kelimeye ne anlam verdiği uzun bir uğraştan sonra anlaşılabilir. Şaheser niteliğindeki bu eserin ve çevirisinin kullanımını kolaylaştırmak amacıyla hem 1896 hem de 1916 yılındaki yayınlarının bir sözlüğünü hazırladık. Böylelikle Thomsen'in 1893'ten 1916'ya kadar kelime okuma ve anlamlandırma konusunda ne gibi ilerleme ve değişiklikler kaydettiğini de ortaya çıkarmaya çalıştık. Thomsen'in her iki yayınının sözlüğünü de Vedat Köken'in çevirisinden hareketle hazırladık. Vedat Köken her iki çevirisinde de tamamen metne sadık kalmış, kendinden herhangi bir şey katmamıştır. Hazırladığımız sözlükte kelimenin anlaşılmasında ortaya çıkabilecek güçlükleri ortadan kaldırmak için gerek metnin gerekse çevirinin dışına çıkarak bazen küçük açıklamalar yapma gereği hissettik. Bu sözlükte yalnızca metin çevirilerinden elde edilen kelimeler bulunmaz. Eserin girişindeki açıklamalar ile metinlerin sonunda bulunan notlar bölümünde geçen ve anlamlandırılan kelimeler de sözlüğe alındı. Sözlükteki sayfa numaraları eserin aslına göre verildi. Thomsen, 1916'daki *Turcica* adlı eserinde bazı Uygurca ibarelerle ilgili de birtakım düşünceler ortaya koymuştu. Birkaç paragraf tutan bu düşünceleri yazıtlarla ilgili konu bütünlüğü bozulmasın diye sözlüğe alınmadı.

Thomsen'in bu iki çalışmasının hem Fransızca hem de Türkçe çevirilerinin künyeleri aşağıda verilmiştir.

V. Thomsen, *Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées, Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*, V, Helsingfors, 1896.

V. Thomsen, *Turcica, Études Concernant l'interprétation des Inscriptions Turques de la Mongolie et de la Sibérie, Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*, XXXVII, Helsingfors, 1916.

V. Thomsen'in 1896 yılında basılan asıl çalışması 1993 yılında Vedat Köken tarafından Türkçeye çevrilmiştir:

V. Thomsen, *Çözülmüş Orhon Yazıtları*, Çev. Vedat Köken, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.

Bu çalışma gözden geçirilmiş ve Thomsen'in ikinci önemli çalışması olan *Turcica* da çevrilererek birlikte yayımlanmıştır:

V. Thomsen, *Orhon Yazıtları Araştırmaları*, Çev. Vedat Köken, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.

SÖZLÜK

aç er-: “aç olmak”, 1896: 127
açsık: açlık”, 1896: 117
açsık ü-: “aç olmak (?)”, 1896: 117
adak kamaş-: “yorgunluktan bitmek”, 1896: 112
adgır: “aygır”, 1896: 109
adınçığ: “ayrı”, 1896: 119
ag-: “kaçmak”, 1896: 127
agı: “kıymetli nesne”, 1896: 114; “zenginlik”, 1896: 116; “hediye”, 1896: 117; “mal”, 1896: 120
agir: “önemli”, 1896: 122
agıt-: “göz yummak, görmezden gelmek”, 1896: 112
agır-: “hastalanmak”, 1896: 129
agtur-: “yukarılara çıkarmak”, 1916: 75
Agu: “Agu (yer adı)”, 1896: 126
ak: “ak, beyaz”, 1896: 109
ak: “ak, beyaz at”, 1896: 112
akan: “baba”, 1896: 98
al-: “köle etmek”, 1896: 97; “almak, kabul etmek”, 1896: 117
algazın yıl: “domuz yılı”, 1896: 130
alıbir-: “teslim etmek”, 1896: 100; “almak”, 1896: 131
alıglı kel-: “esir almaya gelmek”, 1896: 125
alka-: “törenle açmak”, 1896: 120
alkın-: “ölmek”, 1896: 118
alp: “yiğit”, 1896: 98
Alpagu: “Alpagu”, 1896: 112
alp er-: “zorlu olmak”, 1916: 64, not 1

Alp şalçı: “Alp-şalçı (at adı)”, 1896: 111
altı: “altı”, 1896: 112
altı yigirmi: “yirmi altı”, 1896: 108
Altı Çub: “Altı Çublar”, 1896: 108
altı otuz: “otuz altı”, 1896: 109
altun: “altın”, 1896: 114
Altun yıç: “ormanlık Altın dağları”, 1896: 124; “Büyük Altay Dağları; Çin. *Kin-chan*”, 1896: 157, not 45
amat: “şan”, 1896: 100
amatı~amıtı: *amatı* “ünlü”, 1896: 130; *amıtı* “şimdi?”, 1896: 142, not 13; “şu anda, şimdi”, 1916: 54
Amga kurgan: “Amga-kurgan (yer adı)”, 1896: 113
Amgı kurgan: “Amgı kurgan (yer adı)”, 1896: 125
ança: “bunca”, 1896: 98; “şöyle”, 1896: 100; “böyle”, 1896: 100; “ve”, 1896: 104
anda: “orada”, 1896: 109
andag: “bunca”, 1896: 98
andagıñın: “orada bulunan seninkiler”, 1896: 118
Anı: “Anı ırmağı”, 1916: 87
anı (< ol): “bunun”, 1896: 98; “onu”, 1896: 128
añar: “ona”, 1896: 118
añıg: “anlamlandırılmamış”, 1896: 115; “fesat”, 1896: 117; “düzenli, bilgili, uygar”, 1896: 166, not 68
añıt-: “istemek”, 1896: 128

apa: “ata”, 1896: 97
Apar: “Avarlar”, 1896: 98
Apa Tarkan: “Apa-tarkan (kişi adı)”, 1896: 130
Apurım: “Apurımlar”, 1896: 98
ara: “arasında”, 1896: 97
ara-: “araya girmek”, 1896: 116
aramakçı: “kurnaz?”, 1896: 99
arıl-: “gücünü yitirmek”, 1896: 118
arkı: “kervan”, 1896: 117
arta-: “yıkma”, 1896: 105
artuk: “fazla”, 1896: 109
artur-: “kanmak, inanmak”, 1896: 117
asra: “aşağıda”, 1896: 97
aş-: “aşmak, geçmek”, 1896: 103
aşsız: “aç”, 1896: 106
at: “ad”, 1896: 99; “unvan”, 1896: 99
at: “at”, 1896: 109
atı: “kuzen (?)”, 1896: 119
atı: “anlatılmamış”, (daha sonraları *oglutı* şeklinde okunan bu kelime Thomsen tarafından *oglu atı* şeklinde okunmuştur), 1896: 98
Az: “Az (at adı)”, 1896: 112
az: “az”, 1896: 103
az er-: “az olmak”, 1896: 125
azkuña: “çok az”, 1896: 109
Azman: “Azman (at adı)”, 1896: 112
azu: “...”, 1896: 118; “ya da, yahut”, 1916: 46
azuk: “yiyecek”, 1896: 110
ba-: “bağlamak”, 1916: 87
bagır: “bakır (?)”, 1916: 69, not 1
balbal kılı bir-: “cenaze törenlerini (?) yaptırmak”, 1896: 129
balbal tik-: “matem törenini yönetmek”, 1896: 102; “bir işin başına bırakmak”, 1896: 106
balık: “şehir”, 1896: 101
bar: “var”, 1896: 107
bargu: < *bar* “var” *bar-gu*, 1916: 46
bar-: “gitmek”, 1896: 106
barım: “varlık”, 1896: 111; “mülk”, 1896: 120
bark: “bina”, 1896: 114; “türbe”, 1896: 119

bark yarat-: “bina, tapınak, türbe, salon yaptırmak”, 1896: 119
Bars beg: “Bars Bey”, 1896: 104
basa kel-: “saldırıya geçmek”, 1896: 125
basma-: “ezmemek”, 1896: 105
Basmıl: “Basmıllar”, 1896: 123; “Çin. *Pa-si-mi*”, 1896: 178, not 88
baş: “kaynak (?)”, 1896: 111
başad-: “kumandasında, önderliğinde olmak”, 1896: 129; “baş yapmak, başa geçirmek”, 1896: 146, not 20
Başgu: “Başgu (at adı)”, 1896: 110
başlayı: “başında, en başta”, 1896: 102
başlı: “başlı”, 1896: 97
bat er-: “çabuk erişmek”, 1916: 60
batım: “batım, batma”, 1896: 109; *sühüg batımı* “mızrağın gömülebileceği derinliği gösteren bir ölçü”, 1896: 155, not 42
batısık: “Batı”, 1896: 114
Bayırku(n?): “Bayırku(n?)”, 1896: 109
bay kıl-: “zengin kılmak”, 1896: 103
Baz Kagan: “Baz Kağan”, 1896: 102
baz kıl-: “yola getirmek”, 1896: 97
bediz: “heykel”, 1896: 119
bediz-: “yontturmak”, 1896: 119
bedizçi: “heykeltraş, yontucu”, 1896: 119
bediz ur-: “bina (tapınak, türbe) yaptırmak, 1896: 133
bediz urtur-: “süslemeler yaptırmak”, 1896: 119
bediz yarat-: “süslemek”, 1896: 114
beg: “bey”, 1896: 98; “soylu”, 1896: 99
begli: “bey geçinen”, 1896: 99
beglik urı: “asil”, 1896: 106
beñgü: “sonsuz, ebedi”, 1896: 117
Berçeker: “Persler (?)”, 1896: 114
bıç-: “kesmek”, 1896: 130
biçin yılı: “maymun yılı”, 1896: 119
bil-: “bilmek, ermek”, 1896: 113
bilge: “bilge, akıllı”, 1896: 98
bilig: “akıl”, 1896: 113
bilgisiz: “bilgisiz, cahil”, 1896: 99
bilme-: “bilmemek”, 1896: 104
bin-: “binmek”, 1896: 109
bindür-: “bindirmek”, 1916: 75

- bir*: “bir”, 1896: 112
bir-: “adamak”, 1896: 99; “vermek”, 1896: 100
birigime: “veren”, 1896: 106
biriki: “tüm, bütün”, 1896: 107
biriye: “sağda (güneye, güneyde), 1896: 102
bir kırk: “kırk bir”, 1896: 111
birle: “ile, birlikte”, 1896: 103
birme-: “vermemek”, 1896: 113
bir otuz: “otuz bir”, 1896: 109
birtük: “verme”, 1896: 100
bir tümen: “on bin”, 1896: 129
bir tümen artuku yiti biy: “on yedi bin”, 1896: 129
bis~biş: “beş”, 1896: 108; *biş* “beş”, 1896: 112
bis balık: “Beşbalık”, 1896: 124
bisinç: “beşinci”, 1896: 112
bisinç ay: “beşinci ay”, 1896: 130
bisük: “...”, 1896: 116
bis yüz: “beş yüz”, 1896: 130
biş otuz: “otuz beş”, 1896: 103
biti-: “yazıtlarla donatmak”, 1896: 119; “yazmak”, 1896: 120
bitigime: “yazan”, 1896: 119
bitig taş: “yazılı taş”, 1896: 114
biz: “biz”, 1896: 104
bod: “(örgütlü) birlik”, 1916: 90
boguzlan-: “boğazlanmak”, 1916: 72, not 2
bol-: “olmak”, 1896: 98
Bolçu: “Bolçu?”, 1896: 110
boz: “boz”, 1896: 109
böd: “taht”, 1896: 118
bökli: “güçlü, kuvvetli”, 1896: 98
Bölen: “Bölen veya Bölenler”, 1896: 114
böri: “kurt”, 1896: 101; *büri* “kurt”, 1896: 25
bu: “bu”, 1896: 118
budun: “halk”, 1896: 97, “kavim”, 1896: 98
budun bol-: “halk olmak”, 1896: 100
budunluğ: “halktan geçinen, kendini halktan sayan”, 1896: 99
Bukarak ulus: “Bukarakulisler”, 1896: 114; *Bukarak* “Buhara”, *ulus* “ulus, halk”, 1896: 165, not 64
buk^gg: “...”, 1896: 130
bulgak: “karışma, karışıklık”, 1896: 112
bulit: “...”, 1896: 120
buluğ: “bucak”, 1896: 97
Bumın: “Bumin Kağan”, 1896: 97
bunça: “tüm bu”, 1896: 98; “bunca”, 1896: 102
buğ: “üzüntü”, 1896: 115; “tasa, kaygı”, 1916: 54
buğad-: “dertli, üzüntülü, acılı olmak”, 1916: 71
buğsız bol-: “dertsiz olmak”, 1896: 133
buğsız kul-: “dertsiz kılmak”, 1896: 132
bura~bor~bur: “bora, kasırga”, 1896: 110; *bor~bur* “bora, kar fırtınası”, 1916: 94, not 2
buşgur-: “çoşturmak”, 1896: 101; “kışkırtmak”, 1896: 117
buyuruk: “buyruk”, 1896: 19; “subay”, 1896: 98
buz-: “mahvetmek”, 1896: 108; “bozguna uğratmak”, 1896: 109
bükme-: “kalamamak”, 1916: 60-61
bünteg~bönteg: “serseri”, 1916: 58-59
Çaça seğün: “Çaça-Sengun (kişi adı)”, 1896: 109
Çağ seğün: “Çang-sengun (kişi adı)”, 1896: 114
çıgañ: “yoksul”, 1896: 103
çıkañ: “Çikan(lar)(?)”, 1896: 114; “saray tarihçisi, Çin. *Chi-kouan*”, 1896: 166, not 66
çından içaç: “sandal ağacı”, 1896: 130
Çik: “Çikler”, 1896: 123
Çorak: “Çorak (yer adı)”, 1896: 128
çogay: “kara”, 1896: 117
Çogay-Kuzı: “Hangay dağlarının güney kolları”, 1916: 80
Çölig(çöl<l>ig?): “çöl kavimleri (yabancılar)”, 1896: 98
Çuş (ı?): “Çuş (ı ?) (yer adı)”, 1896: 112
eb: “ev”, 1896: 111
eçi: “ağabey”, 1896: 98; “amca”, 1896: 103

eçili: "ağabeyler", 1896: 99
eçü: "ata", 1896: 97
edgü: "iyi", 1896: 105
edgüti: "iyice", 1896: 115
Ediz: "Edizler", 1896: 112; "Çin. *A-thie*", 1896: 160, not 54
Edizker: "...", 1896: 122
egir-: "kuşatmak", 1896: 112; "değişmek", 1896: 122
egire tokı-: "göğüs göğüse gelip yenmek", 1896: 112; "öldürmek", 1896: 125
egrıteb-egrıtebi: "kumaş veya eğer takımı, at örtüsü", Thomsen bu anlamı varsayımla verdiğini söyler, 1916: 69
eke: "bacı (teyze ?)", 1896: 113
ekinlig: "tohum", 1896: 132
elig: "elli", 1896: 99
elig: "el", 1896: 109
elig tut-: "esir olmak, esir etmek", 1896: 110
Elteber: "Elteber (?)" (boy veya kavim adı)", 1896: 111
emgek kör-: "zahmet çekmek", 1896: 104
emgetme-: "acı çektirmemek", 1896: 132
enç ula-: "barış sağlamak", 1896: 109
eñilk: "önce", 1896: 109
er: "er", 1896: 101; "kişi", 1896: 101
er-: "olmak, imek", 1896: 97
er at bol-: "kocası olarak yerine geçmek ?", 1896: 108
er-bar-: "yaşamak", 1896: 111
erdük: "olan, vukua gelen", 1916: 38, not 1
erig: "çöl; çorak", 1896: 119
erınç: bk. er-
erklı: "cesur, yürekli", 1896: 111
erklıg: "yüce", 1896: 132
ertenü: "saygı gösterisi", 1896: 131
Ertis: "İrtiş nehri", 1896: 110
esid-: "işitmek, dinlemek", 1896: 101
esidme-: "işitmek", 1896: 132
etida: "...", 1896: 113
Ezgenti kadaz~Ezgenti kadaz: "Ezgenti-kadaz (yer adı)", 1896: 112;

Ezgenti kadaz "Ezgenti kadaz (yer adı)", 1896: 125
r: "ağaç", 1916: 91
r-: "göndermek", 1896: 117
ıçgın-: "dağılmak", 1896: 99; "ortadan kaldırmak", 1896: 101
ıd-: "göndermek", 1896: 123; "terketmek", 1896: 126
ıd-: *ıçgını ıd-* birleşik fiilinde kullanılmış olup *ıçgın-* ile birlikte "dağılmak" anlamı verilmiştir, 1896: 99; *yitürü ıd-* birleşik fiilinde kullanılmış olup *yitür-* ile birlikte "yok olmasına yol açmak" şeklinde anlam verilmiştir, 1896: 99
ıduk: "aziz, kutsal", 1896: 105
ıgaç: "ağaç; canlı ağaçtan çok ahşap odun", 1916: 75 ve 79, not 1
ıgar: "birleşmiş (?)", 1896: 108; "sadık", 1896: 120
İnançu Apa Yargan Tarkan: "İnançu Apa Yargan-tarkan (kişi adı)", 1896: 121
İnançu çur: "İnançu-çur (kişi adı)", 1896: 114
ırak: "uzak", 1896: 116
Işbara yamatar: "Işbara-Yamatar (kişi adı)", 1896: 109
ıt yıl: "köpek yılı", 1896: 130
ıt-: "bırakmak, terketmek", 1896: 99
iç: "iç", 1896: 119
içgir-: "...", 1896: 123
içik-: "geri dönmek", 1896: 127
içre: "içeride, içinde", 1896: 106
ıdı: "hükümdar", 1896: 116
ıdıoksız: "egemen", 1896: 138, not 7; "efendisiz (= hükümdarsız, kağansız) ve oksuz", 1916: 24
ıdısız bolma-: "sahipsiz olmamak", 1896: 104
ıgid: "...", 1896: 118; "hata, yanlış, yanlış", 1916: 46, not 3
ıgid-: "ondurmak", 1896: 126; "kalkındırmak", 1896: 132
ıgidür er-: "ondurmak", 1896: 120
ıgit-: "kalkındırmak", 1896: 103; "iyileştirmek", 1896: 107

- iki*: “iki”, 1896: 107
ikin: “ikinci (?)”, 1896: 125
ikin: “ikisi”, 1896: 97
ikinti~ikindi: “ikinci”, 1896: 109; *ikindi* “ikinci”, 1896: 124
iki otuz: “otuz iki”, 1896: 123
iki yigirmi: “yirmi iki”, 1896: 107
il: “imparatorluk”, 1896: 97; “devlet”, 1896: 98
İlbilge: “İlbilge (kişi adı)”, 1896: 101
ilgerü: “ileride (doğuda)”, 1896: 97
ilgikgi bol-: “bölünmek (?)”, 1896: 112
ilki: “ilk, birinci”, 1896: 129
illedük: “kendi kurduğu imparatorluk”, 1896: 99
illig: “imparatorluğu olan”, 1896: 100; “devletli”, 1896: 102
ilsire-: “bağımsız ulusları yoksun bırakmak”, 1896: 101; “devletsiz bırakmak”, 1896: 102
ilteres: “İlteres (kişi adı)”, 1896: 101
il tut-: “devlet yönetmek”, 1896: 130
in-: “inmek”, 1896: 101
ini: “küçük kardeş”, 1896: 98
inili: “küçük kardeşler”, 1896: 99
iniyigün: “küçük kardeşler”, 1896: 113
irtürü it-: “uzaklaştırmak”, 1896: 110
is: “iş”, 1896: 99
isigti: “isigti”, 1896: 116
isiyi: “...”, 1896: 165, not 63
İstemi: “İstemi (kişi adı)”, 1896: 97
it-: “yönetmek”, 1896: 97; “kurumlaştırmak”, 102
itgüçi: “yapan, eden, yapıcı”, 1896: 114
iti bir-: “yoluna koymak”, 1896: 132
it- yarat-: “örgütlemek”, 1896: 104
itün-: “yeniden toparlanmak”, 1896: 100
İzgil: “İzgiller”, 1896: 112
Kadırkan yış: “Kadırkan Ormanı”, 1896: 97; “Kingan Dağları”, 1896: 136, not 5
kagan: “kağan”, 1896: 97
kaganladuk: “kendine kağan seçtiği”, 1896: 99
kaganlıg: “kağanı olan”, 1896: 100
kagansıra-: “hanları tahttan indirmek”, 1896: 101
kagansırat-: “kağansız bırakmak”, 1896: 102
kal-: “kalmak”, 1896: 111
kalın bol-: “kalınlaşmak, kalın olmak”, 1916: 64, not 1
kalıñ: “...”, 1896: 123
kalma-: “kalmamak”, 1896: 104
kalmış: “kalmış, kalan”, 1896: 118
kamaşıg bol-: “zayıflamak”, 1896: 111-112
kamug: “toplam”, 1896: 103
kan: “kan”, 1896: 106
kandıñ: “nereden”, 1896: 105
kanı: “nerede”, 1896: 100
kar: “kar”, 1896: 109
kara: “kara, siyah”, 1916: 69, not 1
kara: *kamug* ile birlikte “halk”, 1896: 100
kara budun: “halk tabakası”, 1896: 128
kara kis~kara kiş: “kara samur”, 1896: 130; *kara kiş* “kara samur”, 1896: 132
Kara köl: “Kara Köl”, 1896: 111
Kara-Kum: “Hangay dağlarının güney kolları”, 1916: 80
Kara Türges: “Kara-Türgeşler”, 1896: 110
Karluk: “Karluklar”, 1896: 111
kaş: “kaş”, 1896: 113
katıgdı: “...”, 1896: 113; “dikkatle”, 115
katun: “hatun”, 1896: 101
kazgan-: “kazanmak”, 1896: 100; “çalışmak”, 1896: 107
kazganu bir-: “iyilik etmek”, 1896: 130; “kazandırmak”, 1896: 132
keç-: “geçmek”, 1896: 110
Keçin: “Keçin (yer adı)”, 1896: 128
Kedimlig: “Kedimlig (at adı)”, 1896: 109
kel-: “gelmek”, 1896: 98
kelıñün: “gelinler”, 1896: 113
kelür-: “teslim etmek, geri vermek”, 1896: 111; “getirtmek”, 1896: 119
kem: “kim”, 1896: 100
Kem: “Yenisey ırmağı”, 1896: 123
kendü~kentü: “kendi”, 1896: 105; *kentü* “kendi”, 1896: 112
Keñeres: “Kengeres”, 1896: 110

Keñü tarman: “Kengü-tarban (yer adı)”, 1896: 105
kergek bol-: “ölmek”, 1896: 98; “telef olmak”, 1896: 113
kergeksiz: “pek çok miktarda”, 1896: 130; “uçsuz bucaksız, pek çok”, 1916: 49, not 1
kı-: “ilerlemek”, 1896: 113
kıd-: “gitmek”, 1896: 116
kılıçla-: “kılıçlamak”, 1896: 112
kılın-: “yaratılmak”, 1896: 97
kırk artuku yiti: “kırk yedi”, 1896: 102
kırgılgı: “parça parça”, 1896: 132
Kırkız: “Kırgızlar”, 1896: 98
kısalat-: “cezalandırmak”, 1896: 127
kış: “kış”, 1896: 129
kışla-: “kışlamak”, 1896: 113
kıtañ: “Kıtaylar”, 1896: 98; “Bugünkü Mançurya'nın güney kısmında yaşamış olan Tunguz ya da Moğol (?) ırkımdan bir kavim”, 1896: 62 not 7
kız: “kız, kız çocuğu”, 1896: 131
kız ogul: “kız”, 1896: 99
kiçiğ: “küçük”, 1896: 166, not 69
kiçiğ tegme-: “hiç erişmemek (?)”, 1896: 115
kiñesür-: “birbiri aleyhine gizlice düzen kurmak”, 1896: 99
kir-: “girmek”, 1896: 127
kirü: “geride (batıda)”, 1896: 97
kisi: “insan”, 1896: 97
kisiligü: “kişi (?)”, 1896: 128
kisre : “sonra”, 1896: 98
ko- : “bırakmak”, 1896: 130
kobart: “toplamak”, 1896: 101
kodı: “yönünde”, 1896: 127
kodı bar-: “bir yönde ilerlemek”, 1916: 87
kokılık: “parfüm”, 1896: 130
kon-: “yerleşmek”, 1896: 117; “mola vermek”, 1896: 127
konçuy: “eş”, 1896: 104
kondur-: “yerleştirmek”, 1896: 97
koñ: “koyun”, 1896: 101
kop: “çok”, 1896: 97; “pek çok”, 1896: 108

korgu: “korku”, 1896: 128
Koşu tutuk: “Koşu-tutuk (?) (kişi adı)”, 1896: 111
koñ yıl: “koyun yılı”, 1896: 119
köbrüğe: “kubbe”, 1896: 133; “köprü (kubbe)”, 1896: 187, not 117; *köbrüg~köbrüğe* “davul”, 1916: 101
Kögmen: “Kögmen (yer adı)”, 1896: 103
kök: “mavi”, 1896: 97
kök teyey: “gök sincabı”, 1896: 130
kök türk: “Gök Türkler”, 1896: 98; “mavi Türkler”, 1896: 138, not 7
Kök-Üñüg: “Mavi Üngüg (ırmak adı)”, 1916: 80
köl: “göl”, 1896: 109
köñül: “yürek”, 1896: 113; “gönül”, 1896: 119
kör-: “görmek”, 1896: 113
kör-: “boyun eğmek, itaat etmek”, 1896: 99
körgü: “kendini suçlu kılma”, 1896: 105
körlig: “tatlı dilli, çekici?”, 1896: 99
körme-: “görmemek”, 1896: 132
körül bil-: “öğrenmek”, 1896: 118; “görüp bilmek”, 1896: 119
köz: “göz”, 1896: 113
közed-: “gözetmek”, 1896: 121
közünü: “ayna ya da çingirak?”, 1916: 69, not 1
kubran~kobran-: “bir araya gelmek, toparlanmak”, 1916: 91
Ku señün: “Ku-sengun (kişi adı)”, 1896: 129
kuduz: “hizmetçi (?)”, 1916: 67
kul: “köle”, 1896: 99
kulad-: “cariye yapmak”, 1896: 101
kul bol-: “köle olmak”, 1896: 106
kulkak: “kulak”, 1896: 130
kullıg bol-: “kölelere sahip olmak”, 1896: 105
kurıgaru: “geride (Batıya)”, 1896: 100
kurıkan: “Kurıkanlar”, 1896: 102; “Kouli-li-kan”, 1896: 140, not 8
Kuşlıgak: “Kuşlıgak (yer adı)”, 1896: 112
kut: “talih”, 1896: 107

- kutay*: “ipek (?)”, 1896: 116
kü: “ses”, 1896: 101
kü: “san, unvan”, 1896: 106
küç: “güç”, 1896: 99
Kül Çur: “Kül-çur (kişi adı)”, 1896: 130
külig: “yiğit”, 1896: 98
Kül tigin: “Kül-tegin (kişi adı)”, 1896: 107
kümüs-kümüş: “gümüş”, 1896: 114;
kümüs “gümüş”, 1896: 120
kün: “gün”, 1896: 98
kündüz: “gündüz”, 1896: 107
künj: “cariye”, 1896: 99
künj bol-: “cariye olmak”, 1896: 106
künjed-: “köle yapmak”, 1896: 101
künjlig bol-: “cariyelere sahip olmak”, 1896: 105
Likenj: “büyükelçi *Liu-Hiang*”, 1896: 165, not 63
Lisün tay seşün: “Lisun tay-Sengun (kişi adı)”, 1896: 130; “*Li-thsün ~ Li-thssiouen* ya da *Li-thsoan ta(i)-tsiang-kiun*, Çin elçilik heyeti başkanı”, 1896: 184, not 110
Makaraç: “*Makaraç*”, 1896: 114; “Hint kökenli isim = Mahārāj; Buddhacılıkla birlikte Hindistan’ın kuze-yindeki ülkelere girmiştir ve genellikle Doğu Türkistan’da bulunmuş olan belgelerde geçmektedir”, 1916: 14, not 2
maņa: “bana”, 1896: 108
ne: “ne, nasıl”, 1896: 124
neņ: “zenginlik”, 1896: 117; “herhangi bir şey, şey”, 1916: 58
neņneņ: “hepsi”, 1896: 118
Neņ seşün: “Neng (?) -sengun (kişi adı)”, 1896: 114
oglan: “prens”, 1896: 114
ogul: “oğul”, 1896: 97; “çocuk, evlat”, 1896: 99
Ogul tarkan: “Oğul-tarkan (?) (kişi adı)”, 1896: 114
Oguz: “Oğuzlar”, 1896: 105
ok: “ok”, 1896: 109
okıglı kel-: “çağırmaya ? gelmek”, 1896: 124
ol: “o”, 1896: 109
olur-: “yükselmek”, 1896: 97; “ustalaşmak”, 1896: 97; “egemence uzanmak”, 1896: 98; “tahta çıkmak”, 1896: 99; “oturmak”, 1896: 120
olurma-: “oturmamak”, 1896: 107
olurt-: “kağan yapmak”, 1896: 106
on: “on”, 1896: 112
onunç ay: “onuncu ay”, 1896: 130
Oņ tutuk: “Ong-tutuk ? (kişi adı)”, 1896: 108
oplayu teg-: “saldırmak”, 1896: 109
ordu: “karargâh, başkent”, 1896: 113
ortu: “orta”, 1896: 115
ot: “ateş”, 1896: 110
ot sub kılma-: “hoşnutsuz kılmamak”, 1896: 107
otuz “otuz”, 1896: 111
otuz artukı bir: “otuz bir”, 1896: 124
otuz artukı sekiz: “otuz sekiz”, 1896: 129
otuz artukı tokuz: “otuz dokuz”, 1896: 129
otuz artukı tört: “otuz dört”, 1896: 127
otuz artukı üç: “otuz üç”, 1896: 126
Otuz tatar: “Otuz Tatarlar”, 1896: 98
oz-: “kurtulmak”, 1896: 124
oza: “daha önce”, 1896: 112
öd: “zaman”, 1896: 105
ödiņe köni teg-: “öfkeye kapılmak”, 1896: 124
ödsğ: “...”, 1896: 126
ödüş: “...”, 1896: 128
ög-: “çoşmak”, 1896: 128
öge: “anne”, 1896: 101
öge: “kaynana”, 1896: 113
Ögsiz: “Ögsiz (at adı)”, 1896: 113
ökün-: “pişman olmak”, 1896: 105; “ümitsizliğe kapılmak”, 1896: 110
ökün-: “kızmak”, 1896: 127
öküs ~ ökiş: “çok”, 1896: 117
öküş kıl-: “çoğaltmak”, 1896: 103
öl-: “ölmek”, 1896: 104
ölüg: “ölmüş”, 1896: 113
ölügli: “ölümlü”, 1896: 113
ölü yitü: “ölesiye”, 1896: 107
ölür-: “öldürmek”, 1896: 100

ödet-: “ödetmek”, 1916: 34-35 (daha sonraları *ölüte*- veya *öl te*- şeklinde okunan T I B 3’te geçen kelime)
öğre-: “ileride (doğuda)”, 1896: 98
Örpen-: “Örpen (yer adı)”, 1896: 123
örün-: “beyaz”, 1896: 132
ötüg-: “talep (?)”, 1896: 127
Ötüken yısı-: “Ötüken Ormanı”, 1896: 105
Ötül-: “...”, 1896: 126
öz-: “ben, kendi”, 1896: 102
öze-: “yukarıda”, 1896: 97
özünce-: “sıraları gelince”, 1896: 98
özlik-: “cins, tür”, 1896: 130; “öz”, 1896: 132
sab-: “söz”, 1896: 114; “öğüt”, 1896: 118; “rica”, 1896: 119
saç-: “saç”, 1896: 130
sakin-: “yasa boğulmak, üzülme”, 1896: 113
sakinma-: “düşünmemek”, 1896: 100
sanç-: “yenmek”, 1896: 123
sansız-: “sayısız”, 1896: 130
Sebek Kül İrkiz-: “Sebek-kül-irkiz (yer adı)”, 1896: 131
sebin-: “sevinmek”, 1896: 122
sekiz-: “sekiz”, 1896: 102
sekiz yigirmi-: “yirmi sekiz”, 1896: 123
Selen-: “Selenge ırmağı”, 1896: 127
sıma-: “kırmamak”, 1896: 119
sıgıt-: “feryat”, 1896: 113
sıgıtçı-: “sızlayarak”, 1896: 98
sıgıtta-: “yas tutmak”, 1896: 98
sıgun-: “geyik”, 1896: 133
sınar-: “istilacı”, 1896: 125
sıyru ur-: “canını çıkarmak”, 1896: 110
silik-: “öz”, 1896: 99; “tertemiz”, 1896: 106
sihil-: “küçük kız kardeş”, 1896: 104
sir-: “sir (?)”, 1916: 90
Sogd-: “Sogdlar”, 1896: 114
Sogdak-: “Sogdaklar”, 1896: 108
soña-: “ötede, ötedeki”, 1896: 109
sök-: “sökmek”, 1896: 109; “yol açmak”, 1916: 75
sökür-: “diz çöktürmek”, 1896: 97
söñük-: “kemik”, 1896: 106
sözleş-: “konuşmak”, 1896: 107

subça-: “su gibi”, 1896: 106; “sel gibi”, 1916: 38
subsız-: “kurak çöl”, 1896: 128
sü-: “ordu”, 1896: 97
süçig-: “tatlı”, 1896: 116
süle-: “ordu ile sefere çıkmak”, 1896: 97; sefer etmek, 1896: 100
sühüg-: “mızrak”, 1896: 123
sühüglig-: “mızraklı”, 1896: 105
sühüş-: “savaş”, 1896: 111
sühüş-: “sefere çıkmak”, 1896: 103
sühüş sühüş-: “sefere çıkmak, savaşmak”, 1896: 102
süre ilt-: sürüklemek”, 1896: 105
sü taşıq-: “(ordu) yürüyüşe geçmek”, 1896: 125
şad-: “şad”, 1896: 102
Şadapıt-: “Şadapıt”, 1896: 115
Şandun yazı-: “Şantung Ovası”, 1896: 103
Tabgaç-: “Çin”, 1896: 98
Tabgaççı-: “Çin”, 1896: 99
Tadıkun Çur-: “Tadık(ing ?)-çur (yer adı)”, 1896: 109
tag-: “dağ”, 1896: 101
tagça yat-: “yığılmak”, 1896: 106
tagık-: “dağa çıkmak”, 1896: 101; “yukarı çıkmak, tırmanmak”, 1896: 143, not 14
taluy-: “deniz”, 1896: 115
Tamag-: “Tamag (yer adı)”, 1896: 111
Taman tarkan-: “Taman-tarkan (kişi adı)”, 1896: 131
tamgaçı-: “mühürdar”, 1896: 114; “damgacı”, 1916: 14
Tañut-: “Tangutlar”, 1896: 123
tapla-: “yardım etmek”, 1896: 126
Tarduş-: “Tarduşlar”, 1896: 102
Tarkat-: “Tarkat (bir unvan)”, 1896: 115
taş-: “dış”, 1896: 119
taş-: “taş, yazıt”, 1896: 118
taşık-: “hareket etmek”, 1896: 101; “sevketmek”, 1896: 113
taşra-: “dışarıda”, 1896: 106
taşra yorı-: “çıkıp ilerlemek”, 1896: 101
taş tokıt-: “taş yontturmak”, 1896: 119

tat: “torun ?”, 1896: 119; “Batı Türkleri ve onların yabancı kökenli uyrukları”, 1916: 16
Tatabı: “Tatabılar”, 1896: 98
taygun: “taygunlar”, 1896: 120; “büyükler”, 1896: 177, not 84
teblig: “tatlı dilli, çekici ?”, 1896: 99
teg: “gibi”, 1896: 98
teg-: “saldırmak”, 1896: 109
tegdük: “saldırı”, 1896: 109
tegi: “-al-e”, 1896: 97; “kadar”, 1896: 99
tegis: “değme, değiş, göğüs göğüse gelme”, 1896: 112
tegör-: “erişmek”, 1916: 82
telinme-: “delinmemek”, 1896: 105
Temir kapı: “Demir Kapı”, 1896: 97; “Belh kentini Semerkant’a bağlayan yol üzerinde, Kach kentinin yaklaşık 90 km. güneyinde, 12-20 m. genişliğinde ve 3 km. uzunluğunda dar bir boğazdır”, 1896: 137, not 6
teñri: “gök”, 1896: 97; “Tanrı”, 1896: 100
teñride bol-: “gökten gelmek”, 1896: 114
teñriteg: “göğe benzeyen”, 1896: 114
terçe-teriçe: “...”, 1896: 133; *teriçe* “deri gibi”, 1916: 101
tez-: kaçmak”, 1896: 127
tezip bar-: “kaçıp gitmek”, 109
ti-: “demek, söylemek”, 1896: 100
tiñla-: “dinlemek”, 1896: 115
tirig: “sağ, canlı”, 1896: 113
tirigrü iğit-: “diriltmek”, 1896: 108
tiril-: “toplanmak”, 1896: 101
tirkış: “kafile”, 1896: 117
tiyin: “diye”, 1896: 100
tizlig: “dizli”, 1896: 97
tod-: “doymak”, 1896: 117
toga yortı: “çıkmaq, 1896: 109; “tırmanmak”, 1896: 123
Togla ügüz: “Togla (Tola) ırmağı”, 1896: 124
Togu balık: “Doğu kenti”, 1896: 112
togusık: “doğu”, 1896: 98
tokı-: “dövmek”, 1896: 129
tokrakıka-: “tok olmak”, 1896: 117

tokuz: “dokuz”, 1896: 112
Tokuz ersin: “Dokuz-ersinler”, 1896: 115; “bir halk veya yerin adı”, 1896: 166, not 69
tokuzınç ay: “dokuzuncu ay”, 1896: 119
Tokuz oguz: “Dokuz Oğuzlar”, 1896: 102
Tokuz tatar: “Dokuz-Tatarlar”, 1896: 126
tokuz yigirmi: “yirmi dokuz”, 1896: 129
tolgatma-: “sıkılmamak”, 1896: 132
tonlıg: “giyimli”, 1896: 108
tonsız: “çıplak”, 1896: 106
Toña tigin: “Tonga-tegin (kişi adı)”, 1896: 112
Toñra: “Tongralar”, 1896: 112
toñtamış: “içi rahat”, 1896: 122
Toñyukuk Buylabaga tarkan: “Tonyukuk Buy-labağa-tarkan (kişi adı)”, 1896: 131
topla-: “eğip bükme”, 1916: 64, not 1
torıg: “doru”, 1896: 109
tosak ü-: “karın doyurmak”, 1896: 117
Toygun: “Toygunlar”, 1896: 120
Tölis: “Tölesler”, 1896: 102
Tönkes tag: “Tönkes Dağı”, 1896: 129
töpe: “tepe”, 1896: 101
tört: “dört”, 1896: 97
törtinç: “dördüncü”, 1896: 112
tört tümen: “kırk bin”, 1896: 129
törü: “kurum”, 1896: 97; “töre, yasa”, 1896: 98
törü-: “doğmak”, 1896: 113
törün: “tören”, 1896: 131
Tudun Yamatar: “Tudun Yam(a)tar (kişi adı)”, 1896: 128
turuk: “karargâh”, 1896: 110
tut-: “yönetmek”, 1896: 97; “almak”, 1896: 99; “tutmak”, 1896: 101; “mülk edinmek”, 1896: 104; “tutklamak”, 1896: 111
tutuk: “bölüm”, 1896: 110
tutun-: “tutunmak”, 1916: 75
tügültin: “yokmuş gibi”, 1896: 117
tüketi: “sonuna dek”, 1896: 114
tümen: “on bin”, 1896: 108
tün: “gece”, 1896: 107

tünli künlü: “gece gündüz”, 1896: 128
Tüpüt: “Tibet”, 1896: 98
Türges: “Türgeşler”, 1896: 110
Türges Kagan: “Türgeş Kağanı”, 1896: 104
Türgi yargun: “Türgi-Yargun (yer adı)”, 1896: 109
Türk: “Türk”, 1896: 97
tüz: “dürüst”, 1896: 98; “hak tanıma”, 1896: 99
tüzel~tüzül-: “ilişki kurmak”, 1896: 116
uç-: “ölmek”, 1896: 102
uça bar-: “ölüvermek”, 1896: 102
uçuz er-: “kolay olmak”, 1916: 64, not 1
uda bas-: “galip gelmek, yüklenmek”, 1896: 109; “üzerine çökmek”, 1896: 110; “uykudayken, uyrurken saldırmak”, 1916: 87
Udar señün: “Udar-sengün (kişi adı)”, 1896: 114
udıma-: “uyumamak”, 1896: 107
udız-: “götürmek”, 1916: 80
udlık: “...”, 1896: 110
uduşru sanç-: “delik deşik etmek”, 1896: 110
ugış~uguş: “...”, 1896: 112; “soy”, 1896: 114; *uguş* “soy”, 1896: 116
ulayu: “ve”, 1896: 113; “sonra, sonra gelen”, 1896: 114
ulgat-: “büyüme”, 1916: 60-61
ulug: “büyük”, 1896: 107
Ulug irken: “Uluğ-İrkenler”, 1896: 109
um-: “ümitlenmek”, 1896: 100
Umay: “Tanrıça ?, Umay”, 1896: 108
umduk: “ümit”, 1896: 143, not 14
unuk-on ok: “sevgili”, 1896: 104; *on ok* “on ok=on ordu”, 1916: 5; “Batı Türkleri”, 1916: 15
ur-: “vurmak”, 1896: 109; “yazmak”, 1896: 118
Urgu~Andargu: “Urgu (?) (ya da Andargu ? (yer adı)”, 1896: 124
urı ogul: bu iki kelime birlikte alınmış ve “oğullar” olarak anlam verilmiştir, 1896: 99
urugsırat-: “nesilsiz bırakmak”, 1896: 100

Uygur: “Uygurlar”, 1896: 127
u-: “toplamak, yığmak”, 1896: 170, not 74
üç: “üç”, 1896: 125
üçinç: “üçüncü”, 1896: 109
Üç kurikan: “Üç Kurikanlar”, 1896: 98
üç tümen: “otuz bin”, 1896: 129
üçün: “için”, 1896: 98
ügüz: “ırmak”, 1896: 110
ülesik: “...”, 1896: 117; “parçalanma”, 1896: 118
ülüg: “kader”, 1896: 107
üy-: “yaymak (?)”, 1896: 116
üz-: “yırtmak”, 1916: 64, not 1
üzgüllük: “yırtma”, 1916: 64, not 1
yabız bol-: “zayıf kalmak”, 125
yabız er-: “zayıf olmak”, 1896: 125
yablak: “korkak”, 1896: 99; “zayıf ve korkak”, 1896: 107; “kötü”, 1896: 117
yablak bol-: “moralizm olmak”, 1896: 112; “bozulmak”, 1896: 113
yablak kigür-: “fenalık etmek”, 1896: 105
yabgu: “yabgu”, 1896: 102
yabrıt-: “dağıtmak”, 1896: 125
yadag: “yaya”, 1896: 107
yagı: “düşman”, 1896: 97
yagı bol-: “düşman olmak”, 1896: 100
yagısız kıl-: “düşmanlıktan vazgeçirmek”, 1896: 108
yagız: “kara”, 1896: 97; “yağız”, 1896: 112
yaguk: “yakın”, 1896: 117
yaguru bar-: “yaklaşmak”, 1896: 117
yaguru kon-: “yakına yerleşmek”, 1896: 116
yagut-: “yaklaştırmak”, 1896: 116
yalabçı~yalabç~yalabaç: “elçi”, 1896: 127; *yalabç~yalabaç* “elçi”, 1896: 182, not 103
yalama~ay almas: “...”, 1896: 109; *ay almas* “ay elması (ay biçimindeki süs)”, 1916: 31
yalañ: “çıplak”, 1896: 107
yana: “yeniden”, 1896: 100; “geri”, 1896: 104

- yandru*: “yine”, 1896: 113
yañıl:- “yanılmak, hataya düşmek”, 1896: 104
yañ:- “dağıtmak”, 1896: 109
yaña ilt:- “dağıtmak”, 1896: 105
yarak-yarık: “zırh”, 1896: 109; *yarık* “zırh”, 1916: 30
yaraklığı: “silahlı”, 1896: 105
yaraklıgdı: “silah gücüyle”, 1896: 109
yarat:- “düzenlemek”, 1896: 101
yaratun:- “örgütlenmek”, 1896: 100
yarlıka:- “yardım etmek”, 1896: 102; “lutfetmek”, 1896: 107
yasa:- “düzenlemek”, 1896: 113
yaş: “yaş, göz yaşı”, 1896: 113
yaş: “yaş, ömür yaşı”, 1896: 108
yaşa:- “yaşında olmak”, 1896: 111
Yaşıl ügüz: “Yeşil ırmak”, 1896: 103; “Hoang-ho nehri”, 1896: 149, not 24
yaşta kal:- “yaşında olmak”, 1896: 102
yat:- “yatmak”, 1896: 113
yat:- bk. tagça yat-
yay: “yaz”, 1896: 127
yaz: “ilkbahar”, 1896: 113
yazı: “ova, yayla”, 1896: 18
yazuk: “kusur”, 1896: 126
yeged:- “üstün olmak, en iyi olmak”, 1916: 71
Yeginsilig beg: “Yeğinsilig-bey (kişi adı)”, 1896: 109
yel:- “acele etmek”, 1896: 128
yelü kör:- “hızlandırmaya çalışmak”, 1916: 72
yerçi: “kılavuz”, 1916: 72, not 2
yer sub: “yer ve su melekleri”, 1896: 100
yer yañıl:- “yeri, yolu şaşırmaq, yanlış yola saptırmak”, 1916: 72, not 2
yet:- “yedeğe almak”, 1916: 75
yıl: “yıl”, 1896: 99
yülk: “atlar”, 1896: 123; “at sürüsü”, 1896: 127
yılpagu: “Alpagu (?) (kişi adı)”, 1896: 125
yılsıg: “zenginliğiyle parıltılı”, 1896: 106
yımşak: “yumuşak”, 1896: 116
yıpar: “misk mumu”, 1896: 130
yırtya: “solda (Kuzeyde)”, 1896: 102
yıy: “orman”, 97; “dağ”, 1896: 127
yıçe: “iyi”, 1896: 103
yığ: “...”, 1896: 116
yiged:- “iyilik etmek”, 1896: 120; “yapmak, icra etmek”, 1896: 127
yigirmi: “yirmi”, 1896: 102
yig kıl:- “iyilik etmek”, 1896: 108
yime: “anlamlandırılmamış”, 1896: 98; “anlamlandırılmamış”, 1896: 99; “anlamlandırılmamış”, 1896: 104
yinçge: “ince”, 1916: 64, not 1
Yinçü Ügüz: “İnci ırmağı”, 1896: 110
yir: “toprak”, 1896: 97; “yer”, 1896: 103
Yir bayırku: “Yer-Bayırkular”, 1896: 109
yir sayu: “her yere”, 1896: 118
yir sub: “yer ve su”, 1896: 104; “toprak”, 1896: 104
yiti otuz: “otuz yedi”, 1896: 111
yiti yigirmi: “yirmi yedi”, 1896: 101
yiti: “yedi”, 1896: 108
yitiñç: “yedinci”, 1896: 112
yitiñç ay: “yedinci ay”, 1896: 120
yiti otuz: “otuz yedi”, 1896: 119
yiti yüz: “yedi yüz”, 1896: 101
yitimiş: “yetmiş”, 1896: 101
yitür:- “yok olmak, kaybetmek”, 1896: 99
yogaru: “yukarı”, 1896: 128
yogun bol:- “irileşmek”, 1916: 64, not 1
yogur:- “çiğneyerek, yolunu açarak”, 1916: 80
yokad:- “kaybolmak, yok olmak”, 1916: 71
yokadu bar:- “yok etmek için harekete geçmek”, 1896: 100
yok bol:- “yok olmak”, 1896: 111
yok bolma:- “yok olmamak”, 1896: 100
yok çıgañ: “önemsiz” 1896: 118; “fakir olmayan (halk)”, 1896: 171, not 76
yok er:- “olmamak”, 1896: 113
yok kış:- “yok etmek”, 1896: 109
yol: “yol”, 1896: 113
yolr: “defa, kez”, 1896: 102
yolıgça: “...”, 1896: 128

Yolig Tigin: “Yolig-tegin (kişi adı)”, 1896: 119
yoņusur-: “birbirlerine düşürmek”, 1896: 99
yorı-: “yürümek”, 1896: 110
yoriç-: “...”, 1896: 109
yorit-: “götürmek”, 1896: 116; “geri göndermek”, 1896: 116
yotaz: “adam, adamlar”, 1896: 123
yögerü kötür~yügerü kötür-: “yükseltmek”, 1896: 101; *yügerü kötür-*: “yukarı doğru yükseltmek”, 1916: 35
yug: “cenaze töreni”, 1896: 112
yugçr: “ağlayıcı”, 1896: 98

yug ertür-: “cenaze töreni yaptırmak”, 1896: 119
yugla-: “ağlamak”, 1896: 98
yulıglı bar-: “yağmalamaya gitmek”, 1896: 125
yurt: “yurt çadırı”, 1896: 113
yut bol-: “don ve kıtlık olmak”, 1896: 125
yuyka: “yufka”, 1916: 64, not 1
yükündür-: “baş eğdirmek”, 1896: 97
yüz: “yüz (sayı)”, 1896: 109
yüz²ti keç-: “yüzerek geçmek”, 1896: 124; *yüzet-*: “(binek hayvanlarını) yüzdürmek”, 1896: 180, not 95